

ภาคผนวก

ประวัติพุทธทาสภิกขุ*

๑ กำเนิดแห่งชีวิต

ท่านอาจารย์พุทธทาสมีนามเดิมว่า **เงื่อม** นามสกุล **พานิช** เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมีย วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ ในสกุลของพ่อค้าที่ตลาดพุมเรียง ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี บิดา ชื่อ เชื้อย มารดาชื่อ เคลื่อน มีน้องสองคน เป็นชายชื่อยี่เก้ย และเป็นหญิงชื่อกิมซ้อย บิดาของท่านมีเชื้อสายจีนประกอบอาชีพหลักคือการค้าขายของชำแถวเช่นที่ชาวจีนนิยมทำกันทั่วไป แต่อิทธิพลที่ท่านได้รับจากบิดากลับเป็นเรื่องของความสามารถทางด้านกวี และทางด้านช่างไม้ ซึ่งเป็นงานอดิเรกที่รักยิ่งของบิดา

ด.ช. เงื่อม กับ นายเชื้อย บิดาและ ด.ช.ยี่เก้ย น้องชาย ส่วนอิทธิพลที่ได้รับจากมารดาคือ ความสนใจในการศึกษาระยะอย่างลึกซึ้ง อุปนิสัยที่เน้นเรื่องความประหยัด เรื่องละเอียดลออในการใช้จ่ายและการทำทุกสิ่งให้ดีที่สุด และต้องทำให้ดีกว่าครูเสมอท่านได้เรียนหนังสือเพียงแค่ชั้น ม.๓ แล้วต้องออกมาค้าขาย แทนบิดาซึ่งเสียชีวิต

พระเงื่อม เมื่อแรกบวช ครั้น อายุครบ ๒๐ ปี ก็ได้บวชเป็นพระตามคตินิยมของชาวยุทธที่ วัดโพธาราม ไชยา ได้รับฉายาว่า “**อินทปัญโญ**” แปลว่า ผู้มีปัญญาอันยิ่งใหญ่ เดิมท่านตั้งใจจะบวชเรียนตามประเพณีเพียง ๓ เดือน แต่ความสนใจความซาบซึ้งความรู้สึกลึกซึ้ง และสนุกในการศึกษา และเทศน์แสดงธรรม ทำให้ท่านไม่อยากสึก เล่ากันว่าเจ้าคณะอำเภอเคยถามท่านขณะที่ เป็นพระเงื่อมว่ามีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้ชีวิตท่านตอบว่า “ผมคิดว่าจะใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ แก่เพื่อนมนุษย์ ให้มากที่สุด” “..แต่ถ้ายี่เก้ย จะบวช ผมก็ต้องสึกออกไป อยู่บ้านค้าขาย” ท่านเจ้าคณะอำเภอ ก็เลยไปคุยกับโยมแม่ของท่านว่า ท่านควรจะอยู่เป็นพระต่อไป ส่วนยี่เก้ย น้องชายของท่านนั้นไม่ต้องบวชก็ได้เพราะมีชีวิตเหมือนพระอยู่แล้ว คือเป็นคนมัคน้อย สันโดษ การกินอยู่ก็เรียบง่าย ตัดผมสั้นเกรียนตลอดเวลา นายยี่เก้ยก็เลยไม่ได้บวช ให้พี่ชายบวชแทนมาตลอด นายยี่เก้ยต่อมาก็คือ “**ท่านธรรมทาส**” ขรรวาสผู้เป็นกำลังหลักของคณะธรรมทานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสวนโมกขพลาราม

๒ อุดมคติแห่งชีวิต

พระเงื่อมได้เดินทางมาศึกษาระยะต่อที่กรุงเทพฯ สอบได้นักธรรมเอกแล้วเรียนภาษาบาลีจนสอบได้เปรียญ ๓ ประโยค ระหว่างที่เรียนเปรียญธรรม ๔ อยู่ ณ นั้น ด้วยความที่ท่านเป็นคนรัก

* ประวัติท่านพุทธทาส คัดจาก หนังสือ **พุทธศาสนา** ปีที่ ๖๗ เล่ม ๒ พุทธศักราช ๒๕๔๒.

การศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก และศึกษาค้นคว้าออกไปจากตำราถึงเรื่องการปฏิรูป พระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา อินเดีย และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ทำให้ท่านรู้สึกขัดแย้งกับวิธีการสอนธรรมะที่ยึดถือรูปแบบตามระเบียบแบบแผนมากเกินไป ความย่อหย่อนในพระวินัยของสงฆ์ตลอดจนความเชื่อที่ผิดๆ ของพุทธศาสนิกชนในเวลานั้น ทำให้ท่านมีความเชื่อมั่นว่าพระพุทธศาสนาที่สอนที่ปฏิบัติกันในเวลานั้นคลาดเคลื่อนไปมากจากที่พระพุทธองค์ทรงชี้แนะ ท่านจึงตัดสินใจหันหลังให้กับการศึกษาของสงฆ์เวลานั้นกลับไขยาเพื่อศึกษา และทดลอง ปฏิบัติตามแนวทางที่ท่านเชื่อมั่นโดยร่วมกับนายธรรมทาส และคณะธรรมทานจัดตั้งสถานปฏิบัติ ธรรมสวนโมกขพลารามขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จากนั้นท่านได้ศึกษา และปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้น จนเชื่อมั่นว่าท่านมาไม่ผิดทางแน่ และได้ประกาศใช้ชื่อนาม “พุทธทาส” เพื่อแสดงว่าให้เห็นถึงอุดมคติสูงสุดในชีวิตของท่านนาม “พุทธทาส” ได้มาจากบทสวดภาษาบาลี ปรากฏครั้งแรกในงานเขียน “ตามรอยพระอรหันต์” ที่ว่า “พุทธสสาหนิยาเทมิสริณชีวิตถจิตพุทธสสาหสมิ ทาโส ว พุทธ เม สามีกิสฺสโร-อิตี พุทธทาโส” “ข้าพเจ้ามอบชีวิตและร่างกายนี้ ถวายแด่พระพุทธเจ้า, ข้าพเจ้าเป็น ทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า เพราะเหตุตั้งว่ามานี้ ข้าพเจ้าจึงชื่อว่า “พุทธ ทาส”

จากบันทึกของท่านเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เขียนไว้ว่า “...ชีวิตของข้าพเจ้า สละทุกอย่างๆ มุ่งหมายต่อความสุขนี้ และประกาศเผยแพร่ความสุขนี้เท่านั้น ไม่มีอะไรดีกว่านี้ใน บรรดามีอยู่ในพุทธศาสนา...”

๓ ปณิธานแห่งชีวิต

อุดมคติที่ยังรำลึกถึงแล้วนี้ทำให้ท่านสนใจใฝ่หาความรู้ทางธรรมะตลอดเวลาไม่เฉพาะ แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หรือหินยาน แต่ครอบคลุมไปถึงพระพุทธศาสนาแบบมหายาน และ ศาสนาอื่นเช่น คริสต์ อิสลาม ฮินดู ลิกซ์ เป็นต้น จากความรอบรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งนี้เองทำให้ ท่านสามารถประยุกต์วิธีการสอนและปฏิบัติธรรมะได้อย่างหลากหลายให้คนได้เลือกปฏิบัติให้ สอดคล้องกับพื้นความรู้และอุปนิสัยของตนได้โดยไม่จำกัดชนชั้น เชื้อชาติ และศาสนาเพราะท่านเชื่อ ว่า มนุษย์ทุกคนก็คือเพื่อน ร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้น และหัวใจของทุกศาสนาก็ เหมือนกันหมดคือต้องการให้คนพ้นจากความทุกข์ ท่านจึงได้ตั้งปณิธานในชีวิตไว้ ๓ ข้อ คือ

๑. ให้พุทธศาสนิกชน หรือศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตามเข้าถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุด แห่งศาสนาของตน

๒. ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

๓. ดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม

แม้ในความพยายามที่จะทำตามปณิธานนี้จะทำให้บางคนไม่เข้าใจท่านไม่ชอบท่าน คำว่าท่าน หาว่าท่านจ้วงจาบพระพุทธศาสนา เป็นเดียรฉัตร เป็นคอมมิวนิสต์ หรือรับจ้างคนคริสต์มาทำลายล้างพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ท่านกลับรับฟังคำวิจารณ์เหล่านี้ด้วยใจเป็นกลางถือเป็นการแลกเปลี่ยนทางความคิดในเรื่องเนื้อหา และหลักการมากกว่าที่จะก่อความขัดแย้งส่วนตัว เพราะท่านมีหลักในการทำงานว่า “พุทธบุตรทุกคนไม่มีกังวลในการรักษาชื่อเสียง มีกังวลแต่การทำความบริสุทธิ์เท่านั้น เมื่อได้ทำความบริสุทธิ์มองเห็นชัดเจนใจอยู่แล้วว่ามันบริสุทธิ์เป็นธรรมชาติใครจะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม เราต้องทำความพยายามอย่างสุดชีวิต จะมีชื่อเสียงหรือไม่มันอย่านึกถึงเลยเป็นอันขาดจะกลายเป็นเศร้าหมองและหลอกหลวงไปไม่มาก ก็น้อย” ในที่สุดท่านก็ได้รับการยอมรับจากวงการคณะสงฆ์ไทยวงการศึกษาของไทยและวงการศึกษาธรรมะของโลกได้รับการยอมรับให้เป็นเสนาบดีแห่งกองทัพธรรมในยุคหลังกึ่งพุทธกาลเถียงพระมหากัสสปในครั้งพุทธกาล

๔ สมณศักดิ์ที่ท่านได้รับ

๑. เป็นพระครูอินทปัญญาจารย์ พ.ศ. ๒๔๘๙
๒. เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระอริยนันทมณี พ.ศ. ๒๔๙๓
๓. เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชชัยกวี พ.ศ. ๒๕๐๐
๔. เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวิสุทธิเมธี พ.ศ. ๒๕๑๔
๕. เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมโกศาจารย์ พ.ศ. ๒๕๒๐

แม้ท่านจะมีชื่อสมณศักดิ์ตามลำดับหลายชื่อ แต่ท่านจะใช้ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นต้องติดต่อทางราชการเท่านั้น ถ้าเป็นเรื่องอื่นแล้วท่านจะใช้ ชื่อว่า “พุทธทาส อินทปัญโญ” เสมอ แสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมถ่อมตัวของท่าน ประการหนึ่งชื่อพุทธทาสนี้เป็นที่มาแห่งอุดมคติ ของท่านนั่นเอง

๕. ปริญญาทางโลก ที่ท่านได้รับ

๑. พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒
๒. อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาและศาสนาจาก มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๒๘
๓. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขา วิชาศึกษาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๘
๔. ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาปรัชญาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. ๒๕๒๙

๕. อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๓๐

๖. การศึกษาดุสิตบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๒

๗. ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จาก มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๖

ในระดับนานาชาติปัจจุบันทุกมหาวิทยาลัยที่มีแผนการสอนวิชาศาสนาสาทุกทั้งใน
ยุโรป และอเมริกาเหนือล้วนศึกษางานของท่าน หนังสือของท่านกว่า ๑๔๐ เล่มได้รับการแปล
เป็น ภาษาอังกฤษ, กว่า ๑๕ เล่ม เป็นภาษาฝรั่งเศส และ อีก ๘ เล่ม เป็น ภาษาเยอรมัน
นอกจากนั้นยังแปลเป็นภาษา จีน อินโดนีเซีย ลาว และ ตากาล็อก อีกด้วย กล่าวได้ว่าใน
ประวัติศาสตร์ไทยท่านอาจารย์พุทธทาส มีผลงานที่เป็นหนังสือแปลสู่ต่างประเทศมากที่สุด

๖ ผลงานแห่งชีวิต

ตลอดชีวิตของท่านอาจารย์พุทธทาสท่านย้ำอยู่เสมอว่า “ธรรมะ คือ หน้าที่” เป็น
การทำหน้าที่เพื่อความอยู่รอดทั้งทางฝ่ายกาย และฝ่ายวิญญาณของมนุษย์ และท่านได้ทำหน้าที่
ในฐานะทาสผู้ซื่อสัตย์ของพระพุทธเจ้าทุกองค์แห่งลมหายใจเข้าออก จนแม้วาระสุดท้ายแห่งชีวิต
จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าผลงานที่ท่านสร้างสรรค์ไว้เพื่อเป็นมรดกทางธรรมนั้นจะมีมากมายสักปาน
ใด ซึ่งจะขอนำมากล่าวเฉพาะผลงานหลักๆ ดังนี้คือ

๑. การจัดตั้งสถานปฏิบัติธรรมสวนโมกขพลาราม และสวนโมกขนิมิตนาถาติ

๒. การร่วมกับคณะธรรมทานในการออกหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” ราย ๓ เดือน
นับเป็นหนังสือพิมพ์ทางพระพุทธศาสนาเล่มแรกของไทย เริ่มตีพิมพ์เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ.
๒๔๗๖ และ ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา รวม ๖๑ ปี นับเป็นหนังสือพิมพ์ทาง
พระพุทธศาสนาที่มีอายุยืนยาวที่สุดของไทย

๓. การพิมพ์หนังสือชุด “ธรรมโฆษณ์” ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวม พิมพ์จากปาฐกถา
ธรรมที่ท่านแสดงไว้ในวาระต่างๆ และงานหนังสือเล่ม เล่มอื่นๆ ของท่าน โดยแบ่งออกเป็น ๕
หมวด คือ

๑. หมวด “จากพระโอษฐ์” เป็นเรื่องที่ท่านค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี
โดยตรง

๒. หมวด “ปกรณ์พิเศษ” เป็นคำอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชา และหลักปฏิบัติ

๓. หมวด “ธรรมเทศนา” เป็นคำบรรยายแบบเทศนาในเทศกาลต่างๆ

๔. หมวด “ชุมนุมธรรมบรรยาย” เป็นคำขยายความ ข้อธรรมะเพื่อให้เข้าใจได้อย่างถูกต้อง

๕. หมวด “ปกิณกะ” เป็นการอธิบายข้อธรรมะเบ็ดเตล็ดต่างๆ ประกอบความเข้าใจ ปัจจุบันหนังสือชุดนี้ ได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือขนาด ๘ หน้ายก หนาเล่มละประมาณ ๕๐๐ หน้า จำนวน ๖๑ เล่ม แล้วที่ยังรอการจัดพิมพ์ อีกประมาณร้อยเล่ม

๔. การปาฐกถาธรรมของท่านที่ก่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในแง่วิธีการ และการตีความพระพุทธานุศาสนของท่านกระตุ้นให้ผู้คนกลับมาสนใจธรรมะกันอย่างลึกซึ้งแพร่หลายมากขึ้นครั้งสำคัญ ได้แก่ปาฐกถาธรรมเรื่อง “ภูเขาแห่งวิสุทธิธรรม” “อภิธรรมคืออะไร” “ปฏิจกสมุปปาท คืออะไร” “จิตว่าง หรือ สุญญตา” “นิพพาน” “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” “การศึกษาสู่หนทางด้วน” เป็นต้น

๕. งานประพันธ์ของท่านเองเช่น “ตามรอยพระอรหันต์” “ชุมนุมเรื่องสั้น” “ชุมนุมเรื่องยาว” “ชุมนุมข้อคิดอิสระ” “บทประพันธ์ของ สิริवास” (เป็นนามปากกาที่ท่านใช้ในการเขียนกวีนิพนธ์) เป็นต้น

๖. งานแปลจากภาษาอังกฤษของท่านเล่มสำคัญคือ “สูตรของเว่ยหลง” “คำสอนของฮวงโป” ทั้งสองเล่ม เป็นพระสูตรที่สำคัญของพุทธศาสนา นิกายเซ็น เป็นต้น

เกี่ยวกับงานหนังสือนี้ท่านเคยให้สัมภาษณ์กับพระประชา ปสนนธมโม ว่า “เราได้ทำสิ่งที่มันควรจะทำ ไม่เสียค่าข้าวสุกของผู้อื่นแล้ว เชื่อว่ามันคุ้มค่า อย่างน้อย ผมกล้าพูดได้อย่างหนึ่งว่า เดียวนี้ ไม่มีใครในประเทศไทย บ่นได้ว่า ไม่มีหนังสือธรรมะอ่าน ก่อนนี้ ได้ยินคนพูดจนติดปากว่า ไม่มีหนังสือธรรมะจะอ่าน เราก็ยังติดปากไม่มีหนังสือธรรมะจะอ่าน ตอนนี้นับไม่ได้อีกแล้ว”

ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ละสังขารกลับคืนสู่ธรรมชาติดอย่างสงบ ณ สวนโมกขพลาราม เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ สิริรวม อายุ ๘๗ ปี นับได้ ๖๗ พรรษา คงเหลือไว้แต่ผลงานที่ ทรงคุณค่าแทนตัวท่านให้อนุชนคนรุ่นหลังได้สืบสานปณิธานของท่านรับมรดกความเป็น “พุทธทาส” เพื่อพุทธทาสจะได้ไม่ตายไปจากพระพุทธศาสนา ดังบทประพันธ์ของท่านที่ว่า

พุทธทาส จักอยู่ไป ไม่มีตาย	แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็น ร่างกายไป ไม่ลำเอียง	นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา
พุทธทาส คงอยู่ไป ไม่มีตาย	ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบ กายใจ รับใช้มา	ตามบัญชาองค์พระพุทธรูปไม่หยุตเลย
พุทธทาส ยังอยู่ไป ไม่มีตาย	อยู่รับใช้ เพื่อนมนุษย์ไม่หยุตเลย
ด้วยธรรมโฆณณ์ตามที่วางไว้อย่างเคย	โอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตายๆ

แม้นฉันตาย ภายหลังไปหมดแล้ว แต่เสียงสั่ง ยังแจ้ว แว่วหูสหาย
 ว่าเคยพลอดกันอย่างไรไม่เสื่อมคลาย ก็เหมือนฉันไม่ตาย ภายหลัง
 ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นไม่ตาย ยังอยู่กับ ท่านทั้งหลายอย่างหนหลัง
 มีอะไรมาเขี่ยไค้ ให้กันฟัง เหมือนฉันนั่ง ร่วมด้วย ช่วยชี้แจง
 ทำกับฉัน อย่างกะฉัน ไม่ตายเกิด ย่อมจะเกิด ผลสนอง หลายแขนง
 ทุกวันนัด สนทนา อย่าเลิกแล้ง ทำให้แจ้ง ที่สุดได้ เลิกตายกันฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ